

Bambi a célkeresztben

TCR

iski Kocsis Tibor kiállítása

Stúdió Galéria, Budapest

2000. február 29–március 11.

Őzre emlékeztető szökellésekkel a vadászat témája már sokszor felbukkant írói látóhatáromon, s most kihasználom a ki nem érdemelt ámde kedvező pillanatot, hogy vaktában puskavégre kapjam.

(José Ortega y Gasset: Elmélkedés a vadászatról)

Ha a kiállításhoz mellékelt megnyitászöveg¹ útmutatásait komolyan vesszük, négy kép és két út (vagy inkább megközelítési mód) áll előttünk. Először is igyekezzünk minél gyorsabban túllépni a látvány diktálta könnye(de)bb megoldáson. Miután kibogoztuk magunkat a kezdeti benyomások szötte jelentés-hálóból, ahová a képek keltette asszociációk révén kerültünk, általánosabb és elvontabb értelmezések felé vehetjük az irányt. Mégpedig – bármily ironikusan hangzik is – a felszínből, a képek/felvételek felületének minőségéből kiindulva. Amint ezt megtesszük, máris az útmutató szerint járunk el.

Tehát lehetőleg próbáljunk meg úgy állni, hogy mind a négy számításba vehető felvétel a szemünk előtt legyen. Így ugyanazon térben egymásra hatásukban, interferenciájukban, installációként értelmezhetjük őket. Tartsuk a kezünkben a meghívót (1.), vessünk egy-egy pillantást a tőlünk balra (2.) és jobbra (3.) elhelyezett, nagyméretű (120×180 cm-es), műanyagalapra felkasírozott színes printre, s próbáljuk meg szemügyre venni a jobbra, hátrébb kivetített videóképet (4.) is, ami áll, illetve fut, de erről majd később.

1. Vadász-miniatúra: Hátul a kiállítás adatai olvashatók egy monitor-kép felnagyított részletének alapszínekre bomló, pixeles rács-struktúrájának háttere előtt. Elöl a kicsinyített festmény képe: minimalizált műtárgyrepró az aranyozott kerettel együtt. Cím, szerző, gyűjtemény, tehát info semmi, a részletek, a festésmód stb. alig kivehetőek. Nyilván nem is ez a fontos, ami kell, az felismerhető: levegő-perspektíva kékjébe oldódó erdei táj előterében élethalálharc folyik. Szarvasok kontra kutya-falka. A meghívó nem túl vonzó.

iski Kocsis Tibor

TCR • Stúdió Galéria, részlet • fotó: Rosta József

Nem a téma, inkább a kivétel miatt.

2. Város-szönyeg: Talán egy délután, egy naplemente sárgás-vöröses fényében elszíneződött amerikai nagyváros a magasból – felhőkarcolókból vagy kilátóból? – készített fotója. Az utcai forgalom fénycsíkjai, illetve a kint és bent már égő lámpák furcsán irizáló mázzal vonják be a város szinte csak kockákból, téglatestekből, derékszögekéből álló formáit, lapostetős toronyházait. A nagyítás tökéletlenségéből eredő raszteresség, valamint az egyidejű külső és belső fények meglágyítják az egyébként szigorú geometrikus formákat, és a kissé életidegen színekkel együtt tényleg valamiféle nagyvárosi szöttes mintázatává állnak össze.

3. Erdő-struktúra: Az erdő, pontosabban a bükkös-részlet sűrű, vékony törzsei bokáig gázolnak a barnás-vörös avarban. Fent a lombok, alant az aljnövényzet harapnivalóan harsogó zöldje. Jobbra, megtörve a függőlegesek egyhangúságát, egy félszegen oldalra dőlt fa támaszkodik diszkrétan a társának. Akár egy jól sikerült turistafotó is lehetne.

4. Ravatal-kép: Egy kilőtt őz tetemének kivágata semleges, fehér – hó vagy jég? – környezetben: fej, nyak és a test egy része. Már nem mozdul, de a „time code” perog tovább, a szív pulzálása helyett csak a vetítő zümmög halkán. Ha türelmesek vagyunk, észrevehetjük, hogy negyedóránként változik a felvétel nézőpontja, de mindig ugyanaz a két (bár eltérő szemszögből rögzített) kép ismétlődik.

A meghívó lehetne adott esetben a felütés, a hívószó. A kulcs, amely egyaránt nyitja lehet a bevezető szerint a kiállításban tettenérhető, egymásbanövő két összetevőknek, az „infantilis” és a „realista” értelmezési lehetőséghez. Az előbbi felé a „műalkotás tematizálástól”, az ábrázolás tárgya felől, a kulturális kontextus felkínálta lehetőségek, kapcsolódási pontok mentén közelíthetünk. Ebből az irányból nézve a következő igazodási pontokat jelölhetik ki a képek: Vadászat, Város, Erdő, Trófea. Bár ez a kevésbé „ajánlott” út, mégis meglehetősen kedvvel és energiával, nyelvi ötlettel vázolta fel Vasák Benedek Balázs a csatolt szöveg közel egyharmadában. Önkéntes steward-unk kulturális identitás és nemi preferenciák mentén nyújtana lehetőséget városnéző körútra, túrázásra, vagy igazi „férfimulatsággá” nagy- és apróvad gyilkolászásra. Hogy őszinte legyek, én már itt belgává váltam a sok flamand és vallon között: tetszett a város a furcsa délutáni hangulat miatt, de szívesen kirándultam és piknikeztem volna a hölgyekkel is a hegyekben. Viszont férfiaság ide vagy oda, a zsákmányszerző körúthoz még véletlenül se lett volna kedvem társulni. Mégis, a kivégzett őznél ragadtam le. Lehet, hogy csökevényes ökológiai szemléletem okán, de talán egyszerűen a halott, élettelen test látványa miatt. Még egy ragacos vérfoltot is látni véltem az őz bundájában, a nyakánál. Saját „archívumomból” is beugrott egy jelenet, John Carpenter sci-fi-jének (*Csillagember / Starman*) néhány képe. Fialat özvegyasszony – előbb kényszerből, majd saját választásából – hajótörött, jobb híján halott férjének testét lemásoló alienel road movie-zik keresztül Amerikán. Találkoznak jó és rossz emberekkel, üldözi őket az FBI, sőt még egy „negyedik típusú” találkozás is lezajlik közöttük, mire eljő a megmenekítő UFO. Az utazás során egy benzinkút mellett rambósan felfegyverzett, neoprimitív vadásztársasággal találkoznak, akik, ahogy kell, csomagtartón, motorháztetőn hurcolják büszkén az elejtett vadakat. Humanista és érzőszívű alien főhősünk az élet eme értelmetlen pusztítása láttán akcióba lép. Lehajol az őzbakhoz, körüljárja, megérinti majd az embernél nagyobb, de azért szintén véges életerő-muníciójából egy kis fémes gömböcskét pazarol rá. Feltámasztja. Az őz kis ideig értetlenül bóklászik a kocsik között parkolóban, majd balra el. Jobbról meg jön a dühös vadásztársaság, de ez már egy másik történet.²

Ebben a pillanatban kéne megfordítani a meghívót, amelynek pixeles háttere utalhatna a másik, a szövegben „realista” jelzővel illetett, de talán „technikai”-ként jobban körülírható megközelítésmódra. Innen nézve a következő a sorrend: Műtárgyfotó, Város-felvétel, Természetfotó és Videó-kép. A képek felületének az ábrázolt témán túli, bár attól nem teljes független érzékiségéről, sajátos minőségéről, anyagszerűségéről lenne itt szó. Arról, hogy ez az anyagszerűség vagy éppen új minőség a látvány fotóba vagy más médiumba való átranzformálásakor keletkezik. Példának okáért – amint a bevezetőben is elhangzik – a két színes print egyik legfontosabb közös jellemzője a *síkba rántott városkép* és az erdő-részlet a *felület egészét betöltő homogén mintázata*. Az előbbinél apró, tasiszta, vagy inkább talán pointillista foltocskák rasztereiből épül fel ez a struktúra, míg az utóbbinál rajzosabb, geometrikusabb szerkezet rajzolódik ki. Tény, hogy ebbe a harmonikus kettősbe zavar bele a videókép, ami áll is, meg nem is. A megszokottól eltérően mozdulatlan. Kimerevített, de mégis enyhén vibráló állókép jobbra lent a futó time code-dal. Lehetett volna rögzíteni az élettelen kadáver fokozatos pusztulását (ld. Greenway: *Zoo*), készülhetett volna házi animal-snuff videó is, magáról az „eseményről”, vagy dokumentált pillanatzárvány a fókuszban a kilövendő példánnyal (ld.: Méhes László: *Célpont*, 1971). De nem ez történt. Mintha a halál, a kimúlás pillanata vágta volna el ennek az életfilmnek a folyamatát, miközben persze az őz szempontjából már értelmetlenül, de a mi szempontunkból érthetően, szenttelenül tovább folyik az idő: másodpercre másodperc, percre perc következik. Talán ebből is adódik az az *alig érezhető mozgás, mely lappangva kúszik be a mozdulatlan térbe*, s amelyről a szöveg is beszél. De nemcsak a képek felületi és médiális különbségeiből, illetve ezek *együtthatásából áradó finoman remegő feszültség* az, ami itt érzékelhető. A középpont ahonnan mindez kisugárzik a három fotó közé

- 1 Megnyitószöveg: Vasák Benedek Balázs.
- 2 További párhuzamok filmkedvelő olvasóknak: Az *Arc* című amerikai film egyik jelenete: az albinó, paranormális képességekkel megáldott főhős, testüket összekötve, sajátos test-transzformátorként magát zsákmány és vadásza közé beiktatva kényszeríti a kimúlni készülő őz haláltusájának átélésére a vad elejtőjét. A *Szarvasvadász* zárójelenete. Vad és üldözője szemtől szembe. Mondjuk, mint pozitív tartalmú ellenpélda. Aki látta, emlékszik rá...
- 3 José Ortega y Gasset: *Elmélkedés a vadászatról*. Mérleg, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000, 83.o.
- 4 i.m. 107.o.
- 5 i.m. 82.o.
- 6 i.m. 88.o.

iktatott, a létből a nemlétbe merülés köztes pillanatát a falhoz szögező videókép. Ez indítja be a kommunikációt, nemcsak a képek technikai minősége, hanem jelentéssel teli felületük, az általuk hordozott vizuális tartalmak és ezek alig megbolygatott csendje között is.

Egymásrahatásuk tere asszociációkat – valahol az Ember-Természet-Civilizáció hármas körülhatárolta területen értelmezhető jelentéstöbbletet –, s így kinek-kinek vérmérséklete és érdeklődése szerint átélhető szimbolikusabb tartalmakat, érzelmeket keltett

Az erdőt nézve, bármilyen banálisnak is tűnik, gondoljunk csak a természetre, a városra pillantva pedig a civilizációra. Figyeljük meg az erdő- és város-rengeteg hasonlóságát, „majdnem-poszter” jellegét, szürkés tónusait, a valóstól hol kissé elütő, máskor pedig annál élénkebb, harsányabb pirosait, zöldjeit, sárgáit. Az őz díszletei ezek, színben és szerkezetben is összhangban tartva. Hiába keressük azonban a másik főszereplőt: emberhiányos mindkét szcéná. És gondoljunk persze csak a vadászatra, mint valamiféle animális, genetikailag kódolt (?) ösztönkielés megnyilvánulására, és nézzük csak a végeredményt, a kimúlás pillanatában trófeává merevített zsákmányt. Hiszen itt fedezhetőek fel leginkább a belső indíttatás, az egyéni élmény árulkodó nyomai. Pontosan rögzíti ezt a tény a megnyitászöveg is: koncept ide, koncept oda, ez a mégoly kicsiny időtöredék személyes viszonyt jelez. Nem ismerjük az előzményeket, találgathatunk, de az biztos, hogy ez az összefüggéseiből kiszakított esemény, valóság-darabka az előtörténete nélkül szinte automatikusan válik szimbolikusá. Az egyik legkézzelfoghatóbb megközelítésnek a vadászat etikai dimenziója tűnik amelyet – s itt érdemes a mottóul választott írás szerzőjét vezetőül választani – „*az állatra mért halál tesz elkerülhetlenné*”³. Tehát a „vadászetika”, amelynek két sarokköve van: egyrészt az önmérséklet, másrészt a természet részét képező élőlény létének, s a vadászat lényegéből következően, halálának tisztelete. Mintha azonban az efféle, a spanyol mester által „*stilusos vadászat*”-nak nevezett önkorlátozó tevékenység felett eljárt volna az idő. Véget értek az „*emberiség vakációi*”, mivel az ember képtelen volt azt a számára nyitva álló lehetőséget fenntartani, hogy „*mesterséges úton őrizzen meg egy fölöttébb archaikus helyzetet; azt a kezdeti állapotot, amikor bár az ember már ember volt, de még egy állati létezés keretei között élt*”⁴. Egyszerűbben: az emberiség nem képes arra, hogy egyszerre tudatában legyen az élőlények természet adta hierarchiájának, s ugyanakkor mégse éljen vissza azzal. Tágabb értelemben ez az erőfölénnyel való visszaélés Ember és Természet kapcsolatában is értelmezhető, de itt és most annyit jelent, mint meghagyni a vad játékerét, az elrejtőzés lehetőségét, fenntartani azt a vadász és zsákmánya közötti finom egyenlőtleniséget, amely révén a vadászat nem fordul át pusztá céllövészetbe, tét nélküli öldöklésbe. Tehát egyfelől az önkorlátozás míg másfelől „*bánni is kell tudnunk a halállal. ...a legnagyobb és legerkölcösebb tiszteletadás, mellyel bizonyos alkalmakkor bizonyos állatoknak adózhatunk, vajon nem az-e, hogy – kellő mértéktartással és bizonyos szertartások közepette – megöljük őket*”⁵. A vadász többnyire halált hoz, s ezt a tényt lehetetlen figyelmen kívül hagyni. Ortega szerint azonban: „*A jó vadászhoz hozzátartozik a nyugtalan lelkiismeret a halállal kapcsolatban, amit éppen ő hozza pompás állatra*”⁶. Kétértelmű a helyzet: miközben a természet részeként valamiféle egyre nehezebben körülírható közöset, kapcsolatot érzünk a többi élőlényel, mégis idő előtti halálukat okozzuk. Ez pedig már nehezen tekinthető egy olyan életforma következményének, ahol zsákmány és zsákmányszerző, préda és ragadozó áll szemben egymással. Marad tehát az életteréből kiszorított élővilág, a „*levadászott állat*”. A „*békés egymás mellett élés*” egyelőre illúzió.

iski Kocsis Tibor

Fotó, 1999, (c-print) műanyag táblán, alumínium, 120×180×7 cm